

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดของเนื้อหาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งหวังจะสร้างบทเรียนสำเร็จรูปแบบสาขา โดยแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
3. การสอนสังคมศึกษา
4. การสร้างบทเรียนสำเร็จรูป
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนสำเร็จรูป

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้อยู่ คือหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการ ได้ติดตามและดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนา หลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ ในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและนักเรียน
2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ยังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์
3. การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะ

ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้ามีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภคเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทยเป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลป วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดโครงสร้างดังนี้

ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา

6. ศิลป

7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี

8. ภาษาต่างประเทศ

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม เป็นการกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดไว้ว่ามาตรฐานการเรียนรู้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เวลาเรียน

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนาพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 : เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 : เข้าใจและสามารถบริหารการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 : เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และสามารถใช่วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และ
ธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 : ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่
ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติใช้แผนที่และ
เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศซึ่งจะนำไปสู่การ
ใช้ และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการ
สร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึก อนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เนื้อหาในการศึกษาวิจัย เรื่อง “สภาพภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ที่ผู้วิจัยนำ
มาวิจัยครั้งนี้อยู่ในสาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์ และ 5 : ภูมิศาสตร์ ของช่วงชั้นที่ 3 ตามสาระและ
มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐาน ส. 4.1 ข้อ 2 และ 3

มาตรฐาน ส. 4.2 ข้อ 1 และ 3

มาตรฐาน ส. 5.1 ข้อ 1

มาตรฐาน ส. 5.2 ข้อ 1

สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส. 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์พื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมา
วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม. 2
ข้อ 2. ศึกษารวบรวมข้อมูลและ จัดระบบข้อมูลอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อใช้ในการศึกษาอภิปราย ประวัติความเป็นมาของภูมิภาค ต่าง ๆ ของโลก	1. ประวัติความเป็นมาของ ภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก	1. ประวัติความเป็นมาของ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม. 2
ข้อ 3. เข้าใจวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาใช้ศึกษาหาข้อสรุปและนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยและสากลอย่างมีวิจารณ์ญาณและมีความเป็นกลางเปรียบเทียบให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในประเทศไทยกับประเทศทางตะวันออกและซีกโลกตะวันตก	2. นำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคอื่น ทั้งทางตะวันออกและตะวันตก ได้อย่างเป็นกลางและมีวิจารณ์ญาณ	2. นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม.2
ข้อ 1. วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดีและข้อสำคัญของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก	1. อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก - เศรษฐกิจ - การเมือง การปกครอง - สังคม ศิลปวัฒนธรรม - เทคโนโลยี - ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	1. อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของไทยทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง การปกครอง สังคม ศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยีของเอเชียโดยเน้นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม.2
ข้อ 3. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์อารยธรรมในแหล่งต่าง ๆ เพื่อเข้าใจทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก ภูมิปัญญาของมนุษย์ในอดีต อันจะเป็นแนวทางการพัฒนาผลงานที่มีคุณค่าในอนาคต	2. การสร้างสรรค์อารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ในอดีตถึงปัจจุบันในแหล่งอารยธรรมของภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก 3. อิทธิพลของอารยธรรมตะวันออกและตะวันตกที่มีต่อประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจการเมืองการปกครอง สังคม ศิลป วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	2. งานสร้างสรรค์อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก รวมทั้งอิทธิพลของอารยธรรมดังกล่าวที่มีต่อไทยสมัยอยุธยา รวมทั้งประเทศในเอเชีย โดยเน้นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้านต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน

สาระที่ 5 : ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ
ใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ
อันจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม.2
ข้อ 1. วิเคราะห์เปรียบเทียบพื้นที่ของโลกแต่ละแห่งที่ต่างกัน ในลักษณะกายภาพและระบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์	1. ลักษณะของสถานที่ทำเลที่ตั้งและองค์ประกอบเชิงภูมิศาสตร์ของประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อระบบต่าง ๆ ภูมิภาคและโลก	1. ลักษณะทางกายภาพและธรรมชาติ ทั้งแผ่นดิน ภูมิอากาศ ทะเล มหาสมุทร มีอิทธิพลทำให้ทวีปเอเชีย แตกต่างกัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ชั้น ม.2
	2. ระบบธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ภูมิพฤษศาสตร์ของประเทศใน ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก 3. วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประชากรของประเทศใน ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก 4. หน้าที่และกระบวนการ ตลอดจนความสำคัญของ ประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อลักษณะ เฉพาะของมนุษย์ และ วัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ของประชาคมโลก	2. ขนาด รูปร่าง ตำแหน่งที่ ตั้งทางภูมิศาสตร์ของทวีป เอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย มหาสมุทร แปซิฟิก มหาสมุทรอินเดีย ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะที่ แตกต่างกันในแต่ละ ภูมิภาคของทวีปเอเชีย, ออสเตรเลีย และ โอเชียเนีย 3. ลักษณะเฉพาะทาง ภูมิศาสตร์ทำให้วิถีชีวิต ลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้คนใน ประเทศต่าง ๆ ในทวีป เอเชีย ออสเตรเลีย และ โอเชียเนียแตกต่างกัน

การสอนสังคมศึกษา

การสอนวิชาสังคมศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนไปสู่ทางที่ดีขึ้นหลังจากที่ได้มีการเรียนรู้แล้ว ดังนั้นการดำเนินการสอนต้องอาศัยวิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบผลสำเร็จดังที่ผู้สอนและผู้เรียนปรารถนา

เกลเซอร์ ได้แยกองค์ประกอบของการสอนออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการสอน (instructional objectives)
2. พฤติกรรมของผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มเข้าสู่การเรียนการสอน (entering behavior)
3. การดำเนินการสอน (instructional procedures)
4. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (performance assessment)

ในด้านการดำเนินการสอน หากพิจารณาถึงรูปแบบการดำเนินการสอนวิชาสังคมศึกษาแล้ว มีหลายวิธีการด้วยกัน ได้มีนักการศึกษาได้เสนอวิธีการสอนสังคมศึกษาแบบต่าง ๆ โดยจัด

วิธีการเหล่านั้นออกเป็นหมวดหมู่ สรุปเป็นรูปแบบการสอนไว้ (model) เพื่อให้ครูสังคัมศึกษาได้แนวคิด หารูปแบบวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

รูปแบบดังกล่าวได้แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. รูปแบบการสอนสังคัมศึกษาที่เน้นข้อมูล และเนื้อหาสาระ
2. รูปแบบการสอนสังคัมศึกษาที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ความหมายของวิธีสอน

วิธีสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้การดำเนินการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้อธิบาย ให้คำจำกัดความของคำว่า “วิธีสอน” ไว้แตกต่างกันดังนี้

วิธีสอนเป็นกระบวนการทำให้วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการศึกษาปรากฏผลขึ้นได้ ฉะนั้นวิธีสอนจึงเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงวัตถุประสงค์กับผลให้ต่อเนื่องกันได้ (วาริ ธีระจิตร, 2534, หน้า 52)

ครูสังคัมศึกษากับรูปแบบวิธีสอน

1. รูปแบบวิธีสอนสังคัมศึกษานั้นมีหลายรูปแบบ ผู้สอนต้องเข้าใจลักษณะและวิธีการสอนของแต่ละรูปแบบพอสมควร และสามารถนำวิธีการสอนหลายๆ แบบมาผสมผสานกัน เพื่อช่วยบทเรียนให้เป็นที่น่าสนใจ และให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย

2. การสอนแต่ละครั้งจะต้องมีการวางแผนในการเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมที่สุด สิ่งที่เป็นเงื่อนไขหรืออาจจะเป็นคำถามที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงเสียก่อนการตัดสินใจเลือกวิธีสอนแบบหนึ่ง ๆ หรือหลายแบบ คือ

- 2.1 วิธีการสอนแบบใดที่จะทำให้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้บรรลุถึงเป้าหมาย
- 2.2 วิธีการสอนแบบใดที่จะเหมาะสมกับเวลาที่ได้กำหนดไว้
- 2.3 วิธีการสอนแบบใดที่ต้องอาศัยสื่อการสอน และสื่อการสอนเหล่านั้น โรงเรียนมีพร้อมหรือไม่
- 2.4 วิธีการสอนแบบใดที่เหมาะสมกับขนาด หรือจำนวนของกลุ่มผู้เรียนที่เป็นอยู่ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของห้องเรียนด้วย

เนื่องจากปัจจุบันครูสอนสังคัมศึกษาใช้วิธีการสอนหลายรูปแบบ และรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น มีทั้งข้อดีและข้อเสีย มีการส่งเสริมวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแตกต่างกันด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนควรศึกษารูปแบบวิธีสอนแบบต่างๆ ให้เข้าใจเสียก่อน แล้วจึงตัดสินใจเลือกเอารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดมาใช้

รูปแบบและการสอนมีทั้งที่เน้นข้อมูล เนื้อหาสาระของรายวิชา กับรูปแบบที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น รูปแบบและวิธีสอนต่อไปนี้

1. วิธีสอนแบบบรรยาย
2. วิธีสอนแบบบรรยายประกอบการสาธิต
3. วิธีสอนแบบสาธิต
4. วิธีสอนแบบทดลอง
5. วิธีสอนแบบให้ทำโครงการ
6. วิธีสอนแบบอภิปราย
7. วิธีสอนแบบใช้คำถาม
8. วิธีสอนแบบการแสดงบทบาทสมมุติ
9. วิธีสอนแบบเกม
10. วิธีสอนแบบเกมจำลองสถานการณ์
11. วิธีสอนแบบการค้นพบด้วยตนเอง
12. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน
13. วิธีสอนแบบการระดมพลังสมอง
14. วิธีสอนแบบการแก้ปัญหา
15. วิธีสอนแบบการจัดเป็นกลุ่ม
16. วิธีสอนโดยการเน้นปัจเจกบุคคล
17. วิธีสอนแบบให้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง
18. วิธีสอนแบบให้ฝึกฝนและปฏิบัติซ้ำ ๆ
19. วิธีสอนแบบให้ท่องจำ
20. วิธีสอนแบบใช้สื่อการสอนเข้าช่วย
21. วิธีสอนแบบโปรแกรมสำเร็จรูป
22. วิธีสอนแบบให้เหตุผลทางศีลธรรม
23. วิธีสอนแบบให้ผู้เรียนค้นหาคำนิยามด้วยตนเอง
24. วิธีสอนแบบให้ตัวอย่างหรือรูปแบบแก่ผู้เรียน

ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ครูผู้สอนจะใช้วิธีการสอนแบบใด ในรายวิชาใดนั้น ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ และคำนึงถึงจุดประสงค์ของการสอนให้มากที่สุด ไม่มีรูปแบบวิธีการสอนแบบใดที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาใดรายวิชาหนึ่งเป็นเฉพาะ ดังนั้นต้องอยู่ในดุลยพินิจของครูสังคมศึกษาของแต่ละคนด้วยหากมีการผสมผสานรูปแบบวิธีสอนได้อย่างกลมกลืนกันอย่างดี

สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ผล นับว่าครูสอนสังคมศึกษาผู้นั้นประสบความสำเร็จในวิชาชีพครูเป็นอย่างสูง

ทักษะการสอนสังคมศึกษา

ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้สอนจึงต้องมีความรู้ดี มีปฏิภาณในการแก้ปัญหา และมีทักษะการสอนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะการสอนนั้นนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียน และผู้สอนประสบความสำเร็จในการสอนแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วย

ความหมายของทักษะการสอน

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของทักษะการสอนไว้ดังนี้

จาริก ถึงลาภ (2543) ให้ความหมายว่าทักษะการสอน หมายถึง การสอนที่ผู้สอนต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญจนสามารถนำไปใช้ในการสอนได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2526, หน้า 93 อ้างถึงใน จาริก ถึงลาภ, 2543) ให้ความหมายว่าทักษะการสอน หมายถึงการฝึกความชำนาญในเทคนิคการสอนแต่ละอย่าง เพื่อให้เกิดความคล่องแคล่วและมั่นใจ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองก่อนที่จะมีการสอนจริงในชั้นเรียน

อัญชลี แจ่มเจริญ และคณะ (2526, หน้า 131) ให้ความหมายว่าทักษะการสอน คือเทคนิคการที่ผู้สอนใช้สอน ซึ่งมีหลายทักษะการสอนแต่ละบทเรียน แต่ละชั่วโมง แต่ละคาบ ย่อมประกอบไปด้วยหลายทักษะ

จากความหมายของทักษะการสอนที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นสามารถสรุปได้ว่า ทักษะการสอน หมายถึง การฝึกทักษะการสอนของผู้สอนให้เกิดความรู้ความชำนาญในการสอน แล้วนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และเกิดประสิทธิผล

ทักษะที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ทักษะที่ผู้สอนใช้สอนและเกี่ยวข้องกับการเรียนของผู้เรียนสามารถจำแนกได้ดังนี้ ประดิษฐ์ อุปรนัย (2525, หน้า 169, 184) เสนอไว้ดังนี้

1. ทักษะการสอนที่จำเป็นเมื่อผู้สอนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ทักษะการสอนที่จำเป็นเมื่อผู้สอนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนได้แก่

- 1.1 ทักษะการเขียนกระดานดำ
- 1.2 ทักษะการตั้งคำถาม
- 1.3 ทักษะการใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน

1.4 ทักษะการให้แรงเสริม

1.5 ทักษะการเล่าเรื่อง

1.6 ทักษะการใช้ภาษาทำทางเพื่อสื่อความหมาย

2. ทักษะการสอนที่จำเป็นเมื่อผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น เน้นบทบาทให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมมาก ถือว่าเป็นการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ คือการเรียนที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและสามารถแสวงหาวิธีการเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้ บทบาทของผู้สอนในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้แก่ บทบาทในการนำเข้าสู่บทเรียน การจัดให้มีกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ และสรุปบทเรียน ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีทักษะดังนี้

2.1 ทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน

2.2 ทักษะการสั่งงาน

2.3 ทักษะในการสร้างสถานการณ์จำลอง

2.4 ทักษะในการสรุปบทเรียน

สรุปได้ว่าทักษะการสอนที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลางนั้นครูจะเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยที่ผู้เรียนคอยทำตามคำบอกของครู แต่การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น นักเรียนจะเป็นผู้คิดวิธีการเรียนการสอน เป็นผู้ปฏิบัติ ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา

จะเห็นได้ว่ามีทักษะที่จำเป็นสำหรับการสอนหลายทักษะที่ผู้สอนสังคัมศึกษาสามารถนำมาใช้ได้ แต่ในที่นี้จะขอกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับทักษะการสอน 4 ทักษะที่ผู้สอนสังคัมศึกษาจำเป็นต้องใช้มาก คือทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน ทักษะการใช้คำถาม ทักษะการเสริมแรง และทักษะการสรุปบทเรียน

ทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน

การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นขั้นเริ่มต้นในการสอนบทเรียน เพื่อดึงดูดความสนใจและชี้นำความคิดรวบยอดของเนื้อหาที่จะเรียนใหม่และแนวทางในการทำกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนผู้สอนสังคัมศึกษาจึงควรใช้ทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน เพราะการนำเข้าสู่บทเรียนที่ดีจะมีคุณค่าต่อการเชื่อมโยงความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียนกับบทเรียน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ผู้สอนสังคัมศึกษาสามารถนำวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนมาใช้ได้หลายโอกาส เช่น เมื่อมีการเริ่มเรื่อง เตรียมตัวอภิปราย ชักถาม ตอบคำถาม วิธีการนำเข้าสู่บทเรียนในโอกาสดังกล่าวสามารถใช้วิธีดังนี้

1. การบรรยาย

2. การใช้คำถามและสนทนาซักถาม
3. การใช้สื่อการสอน
4. การทบทวนบทเรียนเก่าให้สัมพันธ์กับบทเรียนใหม่
5. การเล่านิทาน เหตุการณ์ที่น่าสนใจ
6. การเล่นเกม
7. การแสดงบทบาทสมมุติ
8. การอ่านข่าว บทความ
9. การร้องเพลง อ่านคำประพันธ์

ทักษะการใช้คำถาม

ในการสอนสังคมศึกษาไม่ว่าจะใช้วิธีการสอนแบบใดก็จะมีคำถามเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอ เพราะการใช้คำถามที่ดี โดยใช้คำถามให้เหมาะสมกับเรื่องที่กำลังสอนและจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้จะช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับบทเรียน และสามารถประเมินผลการสอนของผู้สอนด้วย ดังนั้นทักษะการใช้คำถามจึงเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้สอน

การใช้คำถามมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ค้นหาว่าผู้เรียนไม่รู้อะไรบ้าง
2. ค้นหาว่าผู้เรียนรู้อะไรบ้างหรือไม่ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือไม่ว่า
3. พัฒนาความสามารถในการคิดของผู้เรียน
4. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดเรียงสิ่งของ
5. ช่วยให้ผู้เรียนตีความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
6. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล
7. แสดงความคล้อยตามและความขัดแย้ง
8. ได้รับความสนใจจากผู้เรียน
9. เน้นย้ำจุดสำคัญ
10. ให้การฝึกหัด
11. ค้นหาความสนใจของผู้เรียน
12. พัฒนาความซาบซึ้ง
13. ให้โอกาสได้แสดงออก
14. การวิเคราะห์

15. การวัดผล

กล่าวได้ว่าการใช้คำถามวัดผลเป็นเครื่องมือวัดผลความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน
เป็นการวัดผลประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ทักษะการประเมินผล

การประเมินผลมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การประเมินผลที่เหมาะสมจะเป็นเครื่องมือวัดผล
ในการประเมินผล ผู้สอนต้องคำนึงถึงทักษะในการประเมินผลเพื่อใช้ในการ
สอน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในการประเมินผลเป็นของตนเอง

การประเมินผล

1. การประเมินผลทางวาจา ได้แก่ การถาม การให้กำลังใจ การสนับสนุน
2. การประเมินผลทางปฏิบัติทาง ผู้สอนใช้ทางสังเกตความสนใจของผู้เรียนในการ
โดยการใช้คำพูด เช่น อ้อ ใช่แล้ว ถูกต้อง ละเลยความสนใจ เป็นที่น่าพอใจ
3. การประเมินผลทางเอกสาร ได้แก่ ผู้สอนใช้เอกสาร ใบงาน ผู้สอนใช้ใบงาน ใบข้อสอบ ใบข้อสอบ
ความสนใจของตนเอง
4. การประเมินผลทางตัวผู้เรียน ได้แก่ การดูหน้าตา การดูสีหน้า การดูท่าทาง หรืออื่นๆ
5. การประเมินผลทางตัวผู้เรียน ได้แก่ การให้รางวัลและสิ่งจูงใจแก่ ผู้เรียน การให้คำแนะนำให้ผู้เรียน
การชื่นชมและสนใจในตัวผู้เรียน การให้กำลังใจแก่ผู้เรียน การให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน การให้กำลังใจแก่ผู้เรียน

การประเมินผลเป็นเครื่องมือวัดผลความรู้ ทักษะของผู้เรียนและผู้สอนในการประเมินผล
การประเมินผลเป็นเครื่องมือวัดผลความรู้ ทักษะของผู้เรียนและผู้สอนในการประเมินผล

1. ความสนใจ ความสนใจของผู้เรียนในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนสนใจ

บทเรียน

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจและกลั่นแกล้งผู้เรียน
3. เปลี่ยนพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียนให้ไปในทางที่ดี
4. พัฒนาการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เกิดแรงจูงใจที่จะคิดค้นหาความรู้ ทำงานอย่างจริงจัง

และประเมินผลในทางที่ดี

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ เพราะการเสริมสร้างการเรียนรู้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่
ถูกต้องของผู้เรียนให้ไปในทางที่ดี
6. เสริมสร้างบุคลิกภาพของผู้เรียน

ทักษะการสรุปบทเรียน

เมื่อผู้เรียนเรียนเนื้อหาของบทเรียนหรือเนื้อหาตอนใดตอนหนึ่งของบทเรียนจบแล้ว ผู้เรียนอาจมีความสับสน ยังไม่สามารถรวบรวมความคิดได้หรือไม่เข้าใจชัดเจน การสรุปบทเรียน เพื่อเน้นความคิดรวบยอดหรือเนื้อหาสาระสำคัญจะช่วยสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นทักษะการสรุปบทเรียนจึงเป็นทักษะการสอนที่จำเป็นสำหรับผู้สอนสังคมศึกษาอีกทักษะหนึ่ง การสรุปบทเรียนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการ ซึ่งมีอยู่หลายวิธีที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ เช่น

1. การบรรยาย
2. การใช้ถาม
3. การให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด การทำรายงานสรุป การสรุปรายงานหน้าชั้นเรียน
4. การให้ผู้เรียนเขียนแผนภูมิ แผนผังหรือแผนที่
5. การให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง
6. การให้ผู้เรียนเล่นเกม
7. การให้ผู้เรียนเขียนเรียงความ บทความ คำขวัญ

เมื่อผู้สอนได้เรียนรู้ ฝึกวิธีการสรุปบทเรียนจนเกิดความชำนาญ สามารถนำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. สามารถประมวลสาระสำคัญของเนื้อหา และเชื่อมโยงจากพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน
2. มีความเข้าใจ เรียนรู้เนื้อหาสาระของบทเรียนอย่างตั้งใจ
3. สร้างความรู้ตึกภาคภูมิใจในความสามารถ ความสำเร็จให้แก่ผู้เรียน
4. สร้างความมั่นใจเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนให้กับผู้เรียน
5. ให้แนวทางในการเรียนเนื้อหาต่อไป
6. การสรุปบทเรียนในบางเนื้อหาสาระเป็นแนวทางให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

ข้อควรคำนึงเกี่ยวกับการสรุปบทเรียน

สุพิน บุญขวงส์ (2532, หน้า 119-120 อ้างถึงใน จารึก ถึงลาก, 2543) ได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงในการสรุปบทเรียนไว้ดังนี้

1. การสรุปบทเรียน โดยการใช้คำถามต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาและจุดประสงค์ของบทเรียน
2. การสรุปบทเรียนต้องสอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน
3. การสรุปต้องเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ผู้เรียนรู้แล้ว ไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
4. การสรุปต้องสามารถใช้ประเมินบทเรียนว่ามีสาระและมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้
5. การสรุปบทเรียนต้องเป็นการแนะแนวการเรียนในครั้งต่อไป

ทักษะการสอนในแต่ละทักษะที่กล่าวมาแล้วนั้นมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา หากผู้สอนได้เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติให้เกิดความชำนาญมีความมั่นใจสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอน โดยปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของบทเรียน ผู้เรียน เวลาและสภาพแวดล้อม ก็จะส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนสำเร็จรูป

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพจนสามารถบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สิ่งสำคัญที่ควรควรคำนึงถึงคือ หลักจิตวิทยาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนสำเร็จรูป หลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีของธอร์นไคด์ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของบรูเนอร์ และทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของกาเย่ ซึ่ง กาเย่ เลาห์ ไพบูลย์ (2537, หน้า 63-85) และ พวงทอง มีมั่งคั่ง (2537, หน้า 43-52) กล่าวไว้พอสรุปได้ดังนี้

ธอร์นไคด์ เป็นนักจิตวิทยาและนักศึกษา ได้ให้กำเนิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเรียกทฤษฎีนี้ว่าทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยง (connectionism theory) โดยเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่มนุษย์หรือสัตว์ได้เลือกเอาปฏิกิริยาตอบสนองที่ถูกต้องมาเชื่อมต่อเข้ากับสิ่งเร้าอย่างเหมาะสม โดยอาศัยกฎการเรียนรู้ 3 กฎ (อาร์ พินชม์ธ, 2534, หน้า 212-216)

1. กฎแห่งความพร้อม (law of readiness) หมายถึง สภาพความพร้อมความมีวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งพื้นฐานประสบการณ์เดิมที่จะเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ตลอดจนความสนใจ ความเข้าใจ ต่อสิ่งที่จะเรียน ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
2. กฎแห่งการฝึกหัด (law of exercise) หมายถึง การที่ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือกระทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ เป็นการเน้นความมั่นคงระหว่างการเชื่อมโยง
3. การตอบสนอง เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใดแล้วนำไปใช้อยู่เป็นประจำก็จะทำให้ความรู้คงอยู่คงทนถาวรและไม่ลืม

การนำทฤษฎีการสอนของบรูเนอร์มาใช้กับบทเรียนสำเร็จรูป

บรูเนอร์เสนอว่าการที่จะนำเนื้อหาใดมาสอนควรพิจารณาว่าขณะนั้นนักเรียนมีพัฒนาการในระดับใด เพื่อปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็ก หรือรับรู้ได้โดยวิธีการที่เหมาะสมกับเด็กวัยนั้น โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1. เนื้อหาวิชาควรแบ่งเป็นส่วนย่อย ๆ จัดลำดับให้เหมาะสมกับผู้เรียน
2. สอนโดยคำนึงถึงความพร้อมและแรงจูงใจของผู้เรียน

171036

373.13
0 6870
6

3. การเสนอกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ขั้นคือขั้นลงมือปฏิบัติจริง ขั้นเรียนรู้จากรูปแบบและใช้จินตนาการ ขั้นการใช้สัญลักษณ์และตัวเลขในการแทนค่า
4. วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้คงทนและถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ คือวิธีสอนแบบค้นพบด้วยตนเอง
5. การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต้องให้ท้าทายความคิดและการกระทำ
6. การเรียนรู้ “กระบวนการ” สำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหา

กาเย่ (Gagne, 1970, pp. 250-253 อ้างถึงใน ภพ เลหาไพบูลย์, 2537, หน้า 63-85)

เสนอหลักการเรียนรู้ 8 ขั้น ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยสัญญาณ (signal learning) เป็นการเรียนรู้ชนิดที่ง่ายที่สุดและเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ
2. การเรียนรู้แบบตอบสนองต่อสิ่งเร้า (stimulus-response learning) เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับปฏิกิริยาตอบสนอง ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมได้ เช่น การให้รางวัลหรือการชมเชยเพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา
3. การเรียนแบบลูกโซ่ (chaining) เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับปฏิกิริยาตอบสนองติดต่อกันเป็นลูกโซ่ วิธีการนี้เกิดขึ้นโดยการใช้พฤติกรรมในขั้นที่ 2 อย่างน้อย 2 พฤติกรรม ขึ้นไปมาประกอบกันเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว การฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การพูด เช่น การฝึกให้เด็กคิดกระดุมเลื่อน
4. การเรียนรู้โดยใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง (verbal associator) เป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ภาษาพูดประกอบการใช้พฤติกรรมขั้นที่ 3 เช่น เรียกชื่อสิ่งของพร้อมทั้งบอกสีของสิ่งของนั้นได้ เช่น ใบไม้มีสีเขียว
5. การเรียนรู้โดยการจำแนก (discrimination learning) เป็นการเรียนรู้ที่เด็กสามารถจำแนกสิ่งของหรือวัตถุออกจากกันตามความแตกต่างหรือความเหมือน เช่น การจำแนกอาหารเป็นพวกผัก ผลไม้ หรือบอกความแตกต่างระหว่างแมวกับสุนัขได้
6. การเรียนรู้มโนทัศน์ (concept learning) การเรียนรู้ขั้นนี้ผู้เรียนต้องมีความรู้ในขั้นที่มาก่อน หรือความแตกต่างของสิ่งนั้น ๆ เช่น มโนทัศน์ของสี ขนาด รูปร่าง
7. การเรียนรู้หลักการ (principle learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวมหรือเชื่อมมโนทัศน์ตั้งแต่ 2 มโนทัศน์เข้าด้วยกันแล้วตั้งเป็นกฎหรือหลักการ เช่น น้ำเดือดที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียสที่ความดันปกติ และหลักการนี้นำไปใช้อ้างอิงได้

8. การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (problem solving) การเรียนรู้ขั้นนี้จะต้องอาศัยการเรียนรู้ขั้นที่ 1-7 โดยสามารถใช้ความรู้เหล่านั้นแก้ปัญหาได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เช่น การที่ได้ใช้ไม้ขีดของเมื่อของอยู่ได้คู่และไม่สามารถเอื้อมถึง การเรียนรู้ขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุด

การสร้างบทเรียนสำเร็จรูป

คำว่า “บทเรียนสำเร็จรูป” หรือ “บทเรียนโปรแกรม” ที่ใช้ในวงการศึกษานี้มีความหมายทำนองเดียวกับคำภาษาต่างประเทศหลายคำด้วยกัน เช่น program instruction, auto-instruction, automated instruction, auto-instruction programming, self-teaching, self-instructional program

ความหมายของบทเรียนสำเร็จรูป

มีผู้ให้ความหมายของบทเรียนสำเร็จไป ดังนี้

ธีระชัย ปุณณโชติ (2532, หน้า 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสอนที่มีการจัดระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถของตนเอง ด้วยการลงมือประกอบกิจกรรมอย่าง กระทั่งกระเจดตามลำดับขั้นที่ละน้อย ๆ มีโอกาสได้รับข้อติชมทันที ก้าวหน้าไปตามความสามารถและความสะดวกของแต่ละคน

เป็รื่อง กุมุท (2519, หน้า 1) ได้ให้คำนิยามคือ “ลำดับประสบการณ์ที่วางไว้สำหรับผู้เรียนไปสู่ความสามารถ โดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ของสิ่งเร้ากับการสนองตอบ” ซึ่งได้พิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ

ร่วมศักดิ์ แก้วปลั่ง และบุญเหลือ ทองเอี่ยม (2524, หน้า 463) ได้กล่าว คือ การสอนโดยใช้บทเรียนที่จัดทำขึ้น โดยอาศัยหลักจิตวิทยาให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้โดยการเสนอความรู้ให้ผู้เรียนเป็นขั้น ๆ ในแต่ละขั้นจะมีคำถามให้ผู้เรียนตอบ พร้อมทั้งบอกให้ทราบว่า คำตอบของผู้เรียนนั้นถูกหรือผิดแต่ละลำดับขั้น เรียกว่า กรอบ (fram)

บุญชม ศรีสะอาด (2537, หน้า 76) ให้ความหมายว่า เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง จะเร็วหรือช้าตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหลาย ๆ กรอบ (frames) แต่ละกรอบจะมีเนื้อหาที่เรียบเรียงไว้ มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ตามลำดับ โดยมีส่วนที่ผู้เรียนจะต้องตอบสนองด้วยการเขียนคำตอบซึ่งอาจอยู่ในรูปเติมคำในช่องว่างเลือกตอบ ฯลฯ และมีส่วนที่เป็นเฉลยคำตอบที่ถูกต้อง ซึ่งอาจอยู่ข้างหน้ากรอบนั้นหรือกรอบถัดไปหรืออยู่ที่ส่วนอื่นของบทเรียนก็ได้